

Назарбаев өлшемдері

Таяуда 75 жасқа толдым. Осы мерейтойыма байланысты Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтан арнайы құттықтау хат алдым. Анығын айту керек, мұндай назарды күтпеп едім. Күнделікті тірлігі жеке басын күйттеуге де жете бермейтін Президентіміздің толып жатқан мәселелерді шешумен тікелей өзі айналысатыны маған белгілі. Өйткені, ол кісінің тапсырмасымен талай жұмыс атқардым ғой. Міне, сондай жетімсіз уақытын бөліп, менің көңілімді марқайту үшін арнайы құттықтау жазған. Жасыратын несі бар, оған, мұндай ілтипатқа ақ басымды иіп, іштей мың алғыс айттым. Көшбасшысын дөп басып тани алған халқыма, халқының үмітін ақтаған Президентіме ризалықтың белгісін осылайша білдірдім.

Иә, мен Президенттің тікелей тапсырмасымен талай жұмыс атқарған ғалым-экономистіпін. Н.Ә.Назарбаев қызметінің жемісті болу себептерін сондықтан да мерзімдік бұқаралық ақпарат құралдарында жиі-жиі жазып халқыма түсіндіріп тұрдым. Бұл тақырып, дәлірек айтсақ, Қазақстан Республикасының қысқа мерзім ішінде әлемнің бірде-бір мемлекеті қол жеткізе алмаған биіктерге көтерілу себептері және мұндағы Н.Ә.Назарбаев факторы жайлы бұған дейін жазғандарым біраз қауымға белгілі. Енді тағы да сол тақырыпқа оралып отырмын. Оған түрткі болған Президентіміздің өзіме көрсеткен жоғарыдағыдай ілтипаты. Сонымен, әлгі құттықтау хат қолыма тиісімен үлкен толқу үстінде «Осы Нұрсұлтан Назарбаев қандай адам?», «Н.Ә.Назарбаев өлшемдері не?» деген сұрақтар төңірегінде ой толғау керек деп шештім. Сонда бұрын да талай куәсі болған, бірақ онша маңыз бере қоймаған Н.Ә.Назарбаев «өлшемдерін» тапқандай болдым. Енді рет-ретімен соларды баяндайын.

Ең әуелі жоғарыдағы мысалдан-ақ көрініп тұрғанындай, ол – кісілікке кішілікті серік еткен, сонысына орай бүкілхалықтық сүйіспеншілікке бөленген тұлға. Дәл біздің Президентіміздей қалың бұқара арасында жиі болатын мемлекет басшысы сирек десем, мұныма ешкім дау айта алмас. Ақиқатқа тура қарар болсақ, Мемлекет басшысы бар мәселені өзінің кең кабинетінде, жайлы тағында отырып-ақ телефон арқылы бұйрық беріп шеше беруіне болады ғой. Бұлай істеуді ол білмейтін адам емес. Десек те Нұрсұлтан Әбішұлы халықтың қалың ортасында жиі болуды қалайды. Мұндағысы сол тындырған істің нәтижесін халықтың көңіл күйі арқылы бағалау керек деген ұстаным болса керек. Қандай тамаша ұстаным! Шын мәнінде халықтың көңіл күйі жақсы болса, өзіне келіп түскен ресми мәліметтер де қате емес. Яғни, атқарушы биліктің қызметін халықтың тұрмыс-тіршілігіне қарап бағалау деген осы. Оның халық арасында жиі болып, қалың бұқараға ерекше көңіл бөлуі тек елі үшін қызмет етуді парыз санаған басшыларға ғана тән болатын қасиет екенін айту парыз. Н.Ә.Назарбаев үшін «мынау ұлық, мынау кішік» деп бөлу, алалау жоқ. Ол үшін 17 миллионға жуық қазақстандықтың бәрі бірдей. Бәлкім, біздің «айымыздың оңынан тууы» Елбасымыздың осынау тамаша ұстанымының жемісі шығар. Егер билік басындағы лауазымды тұлғалар үйреніп, бойына сіңіретін бір қасиет керек десе, мен Елбасымыздың осынау қасиетін баршаға ұсынар едім.

Біздің Қазақстан егемендігін алған соң посткеңестік аумақтағы жаңадан құрылған барлық мемлекеттер секілді үлкен қиыншылықты бастан кешті. Тоқсаныншы жылдарда тоқтаусыз рецессия, асаудай аспанға шапшыған инфляция халықты қажытты. Сол шақтың өзінде

жаңа мемлекетті құрушы тұңғыш Президентіміз қиналған халқының ортасында жиі болғанын теледидардан көріп, мерзімдік басылымдардағы хабарлардан естіп біліп жүрдік. Бәлкім, халықтың экономикалық қиыншылық жүгін нардай көтеріп, ауыртпалықтың бәріне төзе білуі олардың жанында осылайша патшасының болғанын сезінуі берген бір алапат күш шығар. Иә, ол әрқашанда өз халқының жанында, ортасында жүретін Көшбасшы болып шықты.

Тұңғыш Президентіміз халықтың бақытына орай бұл тағына баспалдақтап көтеріліп, Қазақстан экономикасының қыр-сырын толық біліп келген тұлға болуы да бұдан кейінгі қызметінде Н.Ә.Назарбаев өлшемдерінің алуан да асқақ болуын қамтамасыз етті десем, бұл ақиқатқа тура қарағандық. Шын мәнінде Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстанның экономикалық жағдайын терең білуі елді тығырықтан басқаларға қарағанда ертерек шығаруына септігі тиген бір тұс еді. Сондықтан да саяси мақсатты белгілеп алған тұңғыш Президентіміз бұдан былайғы Қазақстан болмысы нарықтық экономика жағдайында қалыптасу керек, деген ұстанымға бекіген соң ел дамуының болашағын ғылыми негіздеп алуға ерекше көңіл бөлді. Отандық экономист-ғалымдарды жинап алып, ел дамуының ұзақ мерзімді бағдарламасын жасауға жұмылдырды. Бұл топта мен де болдым. Ерік Асанбаев, Сауық Тәкежанов ағаларымыз бас болған осынау жұмысқа қатысқан күндерімді өзімнің ең бақытты шағым санаймын.

Нұрсұлтан Әбішұлының ерекше қасиеті – мәселені бөлшектемей тұтастықта шешуге көңіл бөлетіндігі. Айталық, Қазақстанның 2030 жылға дейін даму бағдарламасы жасалғанға дейін ол кісі осы ойды жүзеге асыруға тікелей әсері болатын бірнеше ауқымды істерді жүзеге асырып үлгерген еді. Атап айтар болсақ, Қазақстан шекарасы дау-дамай туғызбайтындай жағдайда барлық көршілермен тіл табысып, нақтыланды. Құжаттарға қол қойылып, олар заңды халықаралық күшке ие болды. Сонан соң Елбасымыз «ашық есік» саясатын жариялады. Иә, бұған дейін Ресей Федерациясымен және Орталық Азиядағы көрші республикалармен достық және ынтымақтастық туралы құжаттарға қол қойып үлгергенбіз. Көршілерден Қытай жағы ғана қалды. «Қалды» деу ақиқатқа келіңкіремейді, турасын айтсақ, Қытай Халық Республикасымен ұзақ мерзімді достық, ынтымақтастық, экономикадағы әріптестік құжаттары бірінен соң бірі өмірге келе бастады. Бұл орайда Елбасымыз «Ұлы Жібек жолын» ХХІ ғасыр талабына орай жаңғырту ұсынысын алға шығарды. Сөйтіп, өмірге Н.Ә.Назарбаевтың келесі өлшемі келді, ол көптарапты саясат болатын. Түсінікті тілмен айтар болсақ, Президентіміз 33 жылдық бағдарламаны жүзеге асыру үшін жан-жақтағының бәрін «алауыз ағайынға» емес, бір мақсатқа жұмылған тілеулес досқа айналдырып шықты. Каспийдің оңтүстігіндегі Иранмен де жан-жақты ынтымақтастық келісім-шарттарына қол қойылды. Бұл кезде Еуроодақ пен АҚШ КСРО державасынан мұраға қалған ядролық қару әлеуетінен өз еркімен бас тартқан Қазақстан Республикасының тұңғыш Президентін «іш тарта» бастаған еді. Ал отандық ғалымдардың күшімен толық жойылған ядролық әлеует Қазақстан Республикасы аумағынан кеткеніне, сондай-ақ енді оның жанға бататын әсері мүлде жоқ екеніне көздері жеткен Батыс алпауыттары енді Қазақстанды толыққанды әріптес етуге күш салды. Өйткені, бұл шақта Нұрсұлтан Әбішұлы мемлекеттегі жер қойнауының байлығын әлемнің аяғы жеткен жеріне түгел таныстырып үлгерген еді. Айтқандай, алғашқы алып инвестор әлемге танымал Шеврон компаниясы болуының өзі Н.Ә.Назарбаев өлшемдерінің бұдан кейінгі болмыс-

бітімін айқындап бергендей. Сөйтіп, Елбасымыздың кезекті өлшемі болмыс ақиқатына айналды, ол – әлемдік алпауыттардың әріптеске айналуы.

Осылармен бір мезгілде Н.Ә.Назарбаев өлшемдерінің кезекті біреуі Қазақстан өмірінен көрініс тапты. Ол – елді, халықтық менталитетті, қоғамдық қатынасты түбірінен және түпкілікті өзгерту. Бұл үшін мемлекеттік меншікті жекешелендіру аз еді. Осыны дер кезінде дөп басып түсінген Мемлекет басшысы 1997 жылы астананы Алматыдан Ақмолаға көшіру ойын жүзеге асырды. Мемлекеттік билік Президенттің өзі бас болып, жаңа орында, мемлекет басқаруға мүлде лайықталмаған жаңа қоныста жұмыс істей бастады. Тіпті мемлекеттің астанасын өзгерту туралы шешімге дауыс берген депутаттардың өздері де елде экономиканы «жөндеуге» де қаржы табылмай жатқан «қысқа жіп кірмеуге келмейтін» шақта астананы ауыстыра қояды деп ойлай алмағанын кейінірек мойындады. Десек те, Елбасымыз өз ойын сол аса бір қиын шақтың өзінде жүзеге асырды.

Енді өміріміздің мынадай бір деталіне назар аударайық. Жаңа астанаға қоныс аударысымен Н.Ә.Назарбаев қолға алған бір іс – не инфрақұрылымдық, не өндірістік пайдасы жоқ «Бәйтерек» кешенін тұрғызу болды. Мұны да көпшілік дәл сол сәтте жүзеге асуы керек бірінші қажеттілік деп қабылдамағаны ақиқат. Бірақ Н.Ә.Назарбаев өлшемдерінің дұрыстығын баршамыз кейін ұқтық. Ол – ата-баба мұраға қалдырған аңыздар арқылы бүгінгі және болашақ ұрпақтың еңсесін көтеру мұраты еді.

Отандастардың қиялын көкке самғатып, еңсесін көтеріп алмайынша, белгілі бір іс тындыру мүмкін еместігін Ұлт көшбасшысы дер кезінде және дөп басып тани білді. Сөйтті де Бәйтеректі тұрғызды. Бәйтерек өзіне «жүктелген міндетті» ойдағыдай орындап шықты. Бұқара еңсесін көтерді, қиял көкке самғады. Мұндай халықтың алмайтын асуы жоқ екені белгілі.

Қысқасы, тұңғыш Президентіміз 1997 жылға дейін 33 жылға созылатын толассыз және бейбіт дамудың жемісті болуы үшін қажеттінің бәрін жасап алды. Бұл кезде Ресей Федерациясына Оңтүстік-Шығыс Азия дағдарысы қатты соққыдай тиіп, есеңгіреп жатқан еді. Қазақстан болса, осы алғашқы жылдың өзінде экономикада жылдық ішкі жалпы өнімнің аздаған өсімін қамтамасыз етті. Бұл өсім 2000 жылға дейін тұрақты түрде жалғасты. Халықтың әлеуметтік жағдайы баяу ырғақпен болса да жақсара бастады. Өйткені, жаңадан жұмыс орындары ашылып, өндіріс жандана түскен. Өндіріс жанданған кезде оған қызмет ететін инфрақұрылымдарда жаңа жұмыс орындары ашылатыны табиғи заңдылық. Сөйтіп, елді сенделтіп жіберген жұмыссыздық бірте-бірте кейін шегінді. Н.Ә.Назарбаев өлшемдерінің келесі бір айтарлықтай тұсы – бүгінгі қызмет нәтижелерін болашақ қажеттіліктері үшін пайдалану ұстанымы. Осы орайдан алғанда, елімізде жинақтаушы зейнетақы қорлары жұмыс істей бастағанын ерекше атап өткен жөн. Кейінгі кездегі бұл сала менеджментінің оралымсыздарын ескермесек, жалпы идея өте орынды болғанын түсіну қиын емес. Біздің қазақ – «ертеңнің қамын бүгін ойла» деген бабалар өсиетінен кенде болмаса да, ондай данышпандықты өмірінде пайдалануда іркіле беретін бір аңғал халық. Сондықтан бүгін жұмыс істегендердің жалақысынан ертеңгі қариялық кезге дайындық жасап, «несібе» бөліп қою ісін мемлекеттік деңгейде міндеттемесе, қалың бұқара өзі біліп ештеңе істемейді. Турасын айтсам, бұл бүкіл әлемнің бұқарасына тән сипат секілді. Өйткені, нарықтық экономика ғылымында мемлекеттерде жүзеге асырылатын кейбір заңдар топтамасы «бақытты болуға мәжбүрлеу» заңдары деп аталады. Бұларға жинақтаушы зейнетақы қорлары мен сақтандыру қорларын құру туралы заңдар

енеді. Атауынан-ақ көрініп тұрғанындай, Президентіміз отандастарын бүгін ақшасын үнемдеп жұмсауға мәжбүрлей отырып, оның ертеңгі болашағына алаңдамауы үшін жұмыс істеді.

Дәл осы тұста Ұлт көшбасшысы көрегендігінің тағы бір мысалын айта кеткен жөн. Ол – «мұнай долларларынан» Ұлттық қор құру туралы заңның өмірге келуі. Сөйтіп, мемлекет бюджетінің шикізат секторына және шикізаттың әлемдік қор биржаларындағы бағасына тікелей байлаулы болуын жоя алды. Мұнай мен газ біраз мемлекетте бар. Әсіресе, іргедегі Ресей Федерациясында олардың қоры біздегіден көп, өндірісі мен экспорты да соған сәйкес мол. Демек, түсім де жеткілікті. Ал мұндағы билік сол мол түсімді халықтың бюджеттік кірістерін өсіруге тікелей жұмсап жатыр. Яғни, бүгінгі ресейліктердің бюджеті мұнай-газ кірістеріне тікелей байлаулы. «Жаман айтпай, жақсы жоқ» демекші, ертеңгі күндері әлемдік қор биржаларындағы мұнай бағасы түсе қалса, дағдарыс бұл елде сонда болады. Ал біздің Қазақстанда ондайға қарамай-ақ ырғақты даму жалғасады. Мінеки, Н.Ә.Назарбаев өлшемдеріндегі көрегендік белгісі осылайша кестеленген.

Н.Ә.Назарбаев өлшемдерінің кең ауқымды және алыс болашақты дәл тани білген, сондай-ақ ғылыми негізді екенін 2007 жылға дейінгі іркіліссіз даму қарқынымыз дәлелдеп берді. Орайы келгенде бір тұсқа назар аударар кеткен жөн. Иә, 2007 жылдың тамызында басталған бүкіләлемдік қаржы дағдарысы Қазақстанға да салқынын тигізді. Турасын айтсақ, құрылыс саласы, ипотекалық жүйе, екінші деңгейдегі қаржы саласы ашық күнде қара нөсер жауын астында қалғандай «бүріскен» күйге түсті. Ал осының ықтималдылығын Мемлекет басшысы сала менеджментіне талай рет ескертті ғой. Атап айтар болсақ, олигархтарға алдағы болуы мүмкін дағдарыстарға төтеп беру үшін «күш біріктіріңдер, өздерінді өздерін алдамау үшін өндірісті корпоративті ашық басқару жүйесіне ауысындар» дегенді Нұрсұлтан Әбішұлы бірнеше жиында қайталаған болатын. Бірақ біздің олигархтар үшін «Адасқанның алды жөн, арты соқпақ» күн кешу ұнамдырақ болғандай. Бір-бірімен бәсекеге түсіп, «бет-бетіне түйе айдады». Ақыр аяғында ішкі базарда жердің, құрылыс шаршы метрінің бағасы Еуропадағы, тіпті Америкадағы мөлшерге жетіп тынды. Бұл 2007 жылы аталған салалардың толықтай «тығырыққа тірелуін» болмыс ақиқатына айналдырды. «Өзің білме, білгеннің тілін алма» деген қарғыс олигархия менеджментіне жабысқандай әсерде қалдық.

Бірақ дәл осы тұста Назарбаев өлшемдерінің бірі – мейірімділік көрініс тапты. «Мұнай долларларынан» жинақталған Ұлттық қордан 4 миллиард доллар көлемінде жеңіл және ұзақ мерзімді көмек несие бөліп, екінші деңгейдегі банк жүйесін жойылудан аман сақтап қалды. Егер АҚШ және Батыс Еуропаның дамыған елдерінде 2007-2009 жылдары жүз жылдық тарихы бар жүздеген қаржы институттары өмір сүруін тоқтатса, біздің елде бірде-бір банк «келместің кемесіне мінген жоқ». Көрегендік пен мейірімділік бір кеңістікте жұмыс істеп, тұтастай алғанда, отандық қаржы жүйесін, ипотекалық саланы аман сақтап қана қойған жоқ, сонымен бірге, бұлардың қайтадан даму арнасына түсуіне жол ашты. Бұл ретте «Самұрық-Қазына» қоры арқылы екінші деңгейдегі «әлсіреген банктерге» үлестес ретінде мемлекеттік қаржының Елбасы нұсқауымен екінші деңгейге енуі оң әсер еткенін ерекше атап өткен жөн. Бұл-бұл ма, Қазақстан 2007-2011 жылдар аралығында, бүкіл дүние жүзінде қысқартулар жүріп жатқан кезеңде халқының бюджеттік кірістерін екі есе көтере алған бірден-бір мемлекет болды. Сөйтіп, көреген Көшбасшы экономиканың ғана емес, сонымен бірге, әрбір қазақстандықтың әлеуметтік жағдайының күйзелудің орнына түзеле

түсуін қамтамасыз ете алды. Орайы келгенде айта кетейік, бұл уақыт, яғни бүкіләлемдік дағдарыс орын алған 2007-2011 жылдар аралығы Қазақстан үшін жұмыссыздар саны қысқарған кезең болып тіркелді. Қазір біздегі жұмыссыздық 5,3 пайызды құрайды екен. Бұл – әлем бойынша ең жақсы көрсеткіш.

«Ағайын бек көп, айтамын ептеп, сөзімді ұғар бірі жоқ», деп бақилық болар алдында маңайындағылардың бәрінен түңілген, ойға түйгенін кейінгіге жазып қалдыруды мұрат тұтқан Абай қырық бірінші қара сөзінде былай деп тұжырымдапты: «Қазаққа ақыл беремін, түзеймін деп қам жеген адамға екі түрлі нәрсе керек. Әуел – бек зор өкімет, жарлық қолында бар кісі керек. Екінші – ол адам есепсіз бай боларға керек».

Данышпанымыз өзінен кейінгі ғасырдан соң өмір ақиқатына айналатын ғақлия айтқан. Олай дейтінім, бүгінгі Н.Ә.Назарбаев қолында әлгі екі керектің екеуі де бар. Біріншісі – билік болса, ол – қызмет бабына орай халық сеніп тапсырған күш. Екіншісі – байлық болса, Мемлекет басшысының қолында Қазақстан Республикасы байлығының кілті бар. Жеке өзінің бай болуы шарт емес. Демек, осы екі «керекті» өзінде бар еткен заманда Н.Ә.Назарбаев өлшемдерінің ең соңғы тұсы көрініс табады, ол – тұтастай ұлтты «түзеу». Президентіміз бұдан бұрынғы бір сөзінде «Болашақ» бағдарламасының түлектерімен кездесе отырып, «мұратымыз – интеллектуалды ұрпақ өсіріп, интеллектуалды ұлт қалыптастыру» деген болатын. Мінеки, Абай көксеген ұлы мұратқа талпыныс деген осы болса керек. Айтқандай, мемлекетіміздің басшысы бұл мұратқа жетуге ертеде-ақ қам жасаған болатын. Жоғарыда айтып кеткеніміздей, 33 жылдық бағдарлама негізінен үш ауқымды кезеңге бөлінген. Біріншісінде шикізаттық салаға басымдық бере отырып, мол, жеткілікті Ұлттық қор жинау керек болса, ол мақсат толығымен орындалды. 2010 жылы Нұрсұлтан Әбішұлы кезекті шабуылдың басталғандығын жариялады. Мұның алдында Мемлекет басшысы Үкіметке «2010-2020 жылдарға арналған индустриялық-инновациялық даму бағдарламасын» жасауды тапсырған болатын. Үкімет тапсырманы ойдағыдай орындады. Сөйтіп, 2010 жыл отандық экономиканы түбірінен өзгертуге бағыт ұстанған үлкен шабуылдың басталған кезеңі болды. Аталған бағдарламада жеті салаға басымдық берілді. Олардың бәрі де шикізаттық емес, атап айтар болсақ, өңдеуші, ұқсатушы саланы қамтыды. Мұнай-газ химиясы, құрылыс материалдары индустриясы, қорғаныс өнеркәсібі, фармацевтика, агроөнеркәсіптегі өңдеуші сала, минералды тыңайтқыштар химиясы он жылдық бағдарламаның басым бағыттары болып шықты. Ал бұл – елімізде бұрын-соңды болмаған жаңа өндіріс орындары өмірге келеді деген сөз.

Егер шындыққа жүгінсек, Қазақстан КСРО державасы заманында фармацевтика өнімдерінен өзінің ішкі сұранысын бар болғаны 10 пайызға жетпейтін мөлшерде ғана қанағаттандыра алған екен. Біріккен Ұлттар Ұйымының тұжырымы бойынша бұл көрсеткіш 30 пайыздан кем болмауы тиіс. Ал біздің Президент тапсырмасы – сұраныстың 50 пайызын ішкі өніммен қамтамасыз ету. Құлашты қайда сермегенімізді байқауға болатын шығар.

Міне, осыдан көрініп тұрғанындай, өмірімізге жаңа өндіріс орындары келуі арқылы мүлде бөлек тұрпаттағы жұмысшы табы қалыптаспақ. Қазірдің өзінде пайдалануға берілген өндіріс орындарының жұмыс ырғағына назар аударсақ, басым көпшілігінде компьютермен басқарылатын жұмыс алаңын көреміз. Ұлттың интеллектуалдық сапасы айтарлықтай жоғарылайтынын осы мысалдың өзі дәлелдеп тұрған жоқ па?! Егер КСРО тұсындағы Қазақстан демографиясының географиялық орналасуына көңіл аударсақ, онда жергілікті

ұлт өкілдерінің негізінен аграрлық салада болғанын байқау қиын емес. Ол кезде Алматыда және облыс орталықтарында қазақ жастарының тіркеу алуы да шешілмеген мәселедей болған еді. Енді жоғарыда аталған кәсіпорындарда ұлт жастарының көптеп орналасуы арқылы қалалық қазақтар саны басқа ұлттардан кем болмасы көрініп-ақ тұр. Ең бастысы – ұлттық ой-өріс, дүниетаным, менталитет түбірінен жаңғырып, мүлде болмаған сапалық деңгейге көшеді. Ал ол деңгей Президентіміздің мұрат еткеніндей, «еуропалықтарша өмір сүру» дәрежесі болмақ.

Соңғы ақпараттарға жүгінсек, біздің елде жан басына шаққандағы жылдық ішкі жалпы өнім мөлшері 12170 долларды құраған екен. Бұл – Шығыс Еуропа бойынша орташа көрсеткішке пара-пар деңгей. Салыстырмалы түрде айта кететін болсам, біз бұрын боданында болған Ресей Федерациясының өзінде жоғарыда мысалға келтірген көрсеткіш біздегіден әлдеқайда төмен жатыр. Қысқасы, он жылдыққа арналған индустриялық-инновациялық даму бағдарламасы ұлттық сапаны көтеретін бір тетік деп атар болсақ, оның жүзеге асу қарқыны көңілде тек қана қуаныш орнатады. Мәселен, бүкіл дүние жүзі бойынша рецессия ауыздықталмай тұрған қазіргі таңда елімізде жылдық ішкі жалпы өнім өндірудің өсімі 7,4 пайыздан айналған екен. Жыл қорытындысында бұл көрсеткіш өсе түседі деген болжам ақиқатқа айналатынына сенім мол.

Жоғарыда айтып кеткенімдей, бұл күндері АҚШ, Еуроодақ елдері, Жапония, Қытай, Ресей және бауыр Түрік Республикасы Қазақстанның стратегиялық әріптесіне айналған. Бұл үшін Ұлт көшбасшысы батыл да өміршең қадамдар жасады. Атап айтар болсақ, дүние жүзіндегі әлемдік және дәстүрлі діндер жетекшілерінің басын бір мәміле дастарқанында қосып, құрылтай өткізуді адамзат тарихында тұңғыш ақиқатқа айналдырған тұлға біздің Елбасымыз. Осындай жағдайда Елбасы өмірлік ұстанымға айналдырған көптарапты саясат өз жемісін бермегенде қайда барсын. Демек, осы жерден біз Н.Ә.Назарбаев өлшемдерінің келесі бір тұсын байқаймыз, ол – болмысқа парасатты көзқарас. Парасат – әрқашанда терең білімнің нәтижесі. Демек, біздің Президентіміз өзінің терең білімін Жер бетіндегі адамзаттың ортақ игілігіне айналдыруға ынта қойғандай. Ал бұл өз кезегінде Қазақстанның гүлденуі мен бақытты болашағына жол ашатын үлкен күш.

Н.Ә.Назарбаев өлшемдері бүкіләлемдік құрметке ие болды. Осы өткен көктемнің алғашқы сәттерінде Оңтүстік Корея Республикасының астанасы Сеулде мемлекет басшыларының ядролық қаруға қарсы алқалы саммиті ұйымдастырылды. Міне, осы жиналғандар арасында АҚШ пен Ресей президенттері Барак Обама мен Дмитрий Медведев Нұрсұлтан Назарбаевты ортаға алып, мәлімдеме жасады. Иә, аталған алпауыт мемлекеттердің басшылары біздің Ұлт көшбасшысын құрметпен ортаға алып, Жер бетіне үлгі боларлық бастаманың авторы ретінде құрметтеді. Назарбаев өз өлшемдерінің ауқымдылығымен ғана емес, сонымен бірге, парасаттылығымен де әлемдік мойындау мен құрметке ие болды. Турасын айтқанда, Назарбаев шыққан төр – қазақ шыққан төр! Иә, ол 1991 жылға дейін біреудің боданы болып келген қазақтың есіктегі басын бар болғаны жиырма жыл ішінде төрге шығарған тұлға бола алды. Мұндай биікке әлемнің бірде-бір мемлекеті, бірде-бір ұлты осындай қысқа мерзімде көтеріле алған жоқ. Жоғарыда келтірілген нақты дәлелдеріміздің өзі біздегі экономикалық өсім әлемнің барлық және бірде-бір мемлекетінің тәуелсіздік жариялағаннан кейінгі жиырма жылында қамтамасыз етілмегенін оқырман есіне сала кеткім келеді. Біз Назарбаев өлшемдерінің парасатты, білімді, мейірімді және құлашты алысқа сермеген кең ауқымды болуының нәтижесінде елімізді басқа түгіл, өзіміз

де тани алмайтын дәрежеде өзгерту мүмкіндігіне ие болдық. Қазақстан экономикалық өсім жағынан ғана емес, сонымен бірге, халықтың әлеуметтік-тұрмыстық жағдайының көтерілуі, ұлттық интеллектуалдық сапаның өсуі жағынан да Жер бетіндегі менмен ұлттардың өздері армандай алмайтын биіктерге шықты.

Н.Ә.Назарбаев өлшемдері! Бұл – ауқымды зерттеудің объектісі. Турасын айтқанда, Қазақстандағы басқару құрылымдарын жаңғырту мен жекешелендіруден бастап 13-14 жыл қатарынан 7-9 пайыздық экономикалық өсімге дейін, шикізаттық елден тікұшақ құрастыратын, сондай-ақ әлем үшін әлі күнге дейін жұмбақ болып жатқан химиялық элемент өндірісін жолға қойған мемлекетке дейін, ғарыш державасы болуға үлкен әзірлік жұмыстарын жүргізіп жатқан республикаға дейін көтерілген ел болу барысындағы барлық өсім көрсеткіштеріміз Н.Ә.Назарбаев өлшемдері десем, оның еш артықтығы жоқ. Өйткені, біздің ел жағдайында барлық бас жоспарды жасауға нұсқау беріп, оны өз екшеуінен өткізетін қызмет иесі Президентіміз екені баршаға белгілі. Сол жоспарлардың жүзеге асырылуын қатаң бақылап отыратын да Елбасымыз. Халқын жиі аралап, олардың жағдайын жүздерінен түсінетін де Нұрсұлтан Әбішұлы. Нұрсұлтан Әбішұлының өлшемдері адамгершілік иірімдерінде білімділік, парасаттылық, көрегенділік, мейірімділік, кішілікпен көркемделген кісілік, халықшылдық, ұлттық және жалпы адамзаттық мұраттарды тұтастыққа қарастырушылық болып толыға түседі.

Таяуда ғана Астанамызда халықаралық экономикалық форум болып өтті. Мұнда талқыланған өзекті мәселелердің бірі дүниежүзілік дағдарыстардың қоздырушысын анықтау және оны жою болғаны белгілі. Осы тұста 2009 жылдан бері Нұрсұлтан Әбішұлы ұсынып келе жатқан халықаралық валюта және халықаралық қаржы жүйесін түбірінен өзгерту идеясы форумға қатысушылар тарапынан толық қолдау тапқаны үлкен қуанышты қадам болғанын айта кету керек. Бұл ретте Н.Ә.Назарбаев өлшемдері жалпы адамзаттық мұратпен астасып жатыр. Қысқасы, біздің Президентіміз Қазақ елінің Көшбасшысы болумен ғана шектелмей, өзінің терең білімі, парасатты ойлау қабілеті арқылы жалпы адамзаттың болашағын бұдан да жақсырақ етуге талпыныс жасаған адамзат тарихындағы санаулы тұлғалардың біріне айналып кетті.

Иә, Н.Ә.Назарбаев өлшемдері оны біздің ұлттың құшағына сыйдырмай, жалпы адамзаттық мұраттарға қызмет етуші зор тұлғаға айналдырып жіберді. Оның ақыл-парасаты енді біздің ғана емес, бүкіл адамзаттың игілігіне қызмет ететін нәр болмақшы. Міне, Н.Ә.Назарбаев өлшемдері дегенде ойға осылар оралады.

Сағындық САТЫБАЛДИН,

экономика ғылымдарының докторы, ҰҒА академигі.